

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Миглена Кръстева-Иванова

Варненски Свободен Университет „Черноризец Храбър“

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна
степен „доктор“

по: Професионално направление 3.2. Психология, докторска програма
„Клинична психология“

на тема:

**„Корегулация на стил на привързаност при партньорски
двойки“**

Автор : Филипа Филипова Велкова

Научен ръководител: проф. дпсн. Румяна Кирилова Крумова-Пешева

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

Със заповед на Ректора на Софийски Университет „Св. Климент Охридски“ и решение на Факултетен Съвет на Философски факултет от 08.04.2025г., протокол № 9 съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема „Корегулация на стил на привързаност при партньорски двойки“, за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в Професионално направление 3.2. Психология, докторска програма „Клинична психология“. Автор на дисертационния труд е **Филипа Филипова Велкова**, научен ръководител **проф. дпсн. Румяна Кирилова Крумова-Пешева**.

Представен ми е от комплект материали на електронен носител.

2. Актуалност на тематиката

В дисертацията се обсъжда актуалността на темата, свързана с формирането и промяната в привързаността от гледна точка на динамиката ѝ в рамките на партньорските взаимоотношения. В съвременните проучвания на темата се отбелязват сходства в прототипите на привързаност в двойката, както и се допуска, че са възможни промени в стила на привързаност или те да бъдат корегуирани в рамките на двойката.

Индивидуалните модели на привързаност остават в едно състояние, което позволява те да бъдат идентифицирани през целия живот, с няколко важни промени в по-късен етап от живота [Mikulincer и Shaver [2007]. При възрастните, фигурата на привързаност обикновено е отдаден романтичен партньор или, в някои случаи, друг близък довереник. Фигурите на привързаност при възрастните могат да бъдат определени от трите роли, които те играят: човекът, с когото индивидът най-много иска да бъде; човекът, към когото се обръщаме във времена на големи несгоди (безопасно убежище); и човек, от когото човек може да черпи увереност да изследва света самостоятелно (сигурна база) [Hazan and Shaver, 1994]. Ролите обикновено се прехвърлят от родители към връстници и партньори в края на юношеството или ранната зряла възраст [Fraley and Davis, 1997].

Актуалността на тематиката на дисертационния труд се подчертава и от факта, че проведените от авторката емпирични изследвания успешно могат да послужат като основа за планиране и провеждане на терапия на двойки. От гледна точка на привързаността, терапията лекува, когато качеството на присъствието и интервенциите на терапевта помага на клиентите както да разрушат минали модели на привързаност, така и да създадат нови в настоящето. От малко по-различна гледна точка, терапевтът се стреми да създаде връзка, в рамките на която клиентът може да интегрира преживявания,

които преди това са оставали диссоциирани. Терапевтичните съзнателни усилия са да се предложат на клиента нови и лечебни взаимоотношения на привързаност. Те обаче са неизменно усложнени, ако не и напълно подкопани, от скрития натиск и ограничения на собствените модели на привързаност на самия терапевт.

Тези аспекти подчертават значимостта на темата и необходимостта от продължаващи изследвания в областта на регулацията на привързаността в рамките на партньорската двойка.

3. Познаване на проблема

Прави впечатление отличното познаването на проблема от Филипа Велкова, разгледан в контекста да се изследва степента, в която между двама партньори в една двойка във времето се отчитат координирани промени (корегулиция) във вътрешните им работни модели. Богатият теоретичен обзор формира базата за проучването, което води до по-задълбочено разбиране за специфичната динамика и процесът на корегулиция на привързаността в една двойка с оглед на ключово влияние, което индивидуалният стил на привързаност оказва както върху развитието, така и върху качеството и степента на удовлетвореност в партньорските взаимоотношения. Поставя се идеята да се разработят в последствие модели за интервенции за промяна на несигурната привързаност в процеса на психотерапия и консултиране в клиничната практика на двойки с нарушения на привързаността.

Организацията на дисертационният труд е в обем от 216 страници. Дисертацията се състои от увод, три глави, заключение, библиография и приложение. Данните са онагледени посредством 23 таблици.

Използваната литература включва 243 заглавия, от които 10 на български език и 233 -чуждоезични (на английски език - 230, на испански език - 2 и на немски език - 1).

Електронните публикации са 4.

4. Разгледани са следните теоретични постановки:

В Първа глава е направен обзор на същността, произхода и развитието на теория за привързаността /Джон Боулби, /Мери Ейнсуърт и последователи/. Авторката разглежда основните етапи на сформирание на привързаността, като това е основата, върху която се обсъждат въпросите за стабилността и промяната на стила на привързаност в зрелостта. Специално внимание е обърнато на процеса на корегулиция на стил на привързаност при партньорски двойки.

Втора глава представя организацията на емпиричното изследване. Ясно са формулирани целите, задачите и хипотезите на изследването, а след това са представени и характеристиките на участвалите в пилотното и същинско изследване респонденти. Обърнато е специално внимание върху методологията на изследването, която обхваща представяне на използваните инструменти, както и върху описание на процедурата и условията за събиране на данни.

Трета глава представя резултатите и анализ на получените от пилотното и същинско изследване статистически данни. Разделът „Дискусия“ предлага интерпретация на получените резултати като по-конкретно са изведени обобщения за стабилността и динамиката на стила на привързаност при възрастните в контекста на романтичните взаимоотношения. В края на главата се отделя специално внимание както на ограниченията на настоящото изследване, така и на препоръките и възможностите за бъдещи проучвания.

5. Инструментариум

Като реализация на целите и задачите на настоящата разработка, респондентите са изследвани със следните методики:

Въпросник за изследване на индивидуалния стил на привързаност „Преживявания в близките взаимоотношения – структури на връзката“ (Experiences in close relationship – relationship structures) на **Фралеи и колеги** (Fraley et al., 2011).

Въпросник „Скала модел на инвестираност“ – (Investment Model Scale Questionnaire, IMS-S) на **Каръл Русбълт и колеги** (Rusbult et al., 1998).

Кратка, конструирана за целите на изследването анкета/семеино положение, местоживееене, продължителност на връзката с партньора, дали имат деца и дали посещават психотерапевт. В случай, че са в процес на психотерапия, изследваните лица отбелязват нейния формат (индивидуална/семейна/групова), нейната продължителност (месеци/години) и дали усещат разлика в динамиката на партньорските си взаимоотношения вследствие на психотерапевтичния процес.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

Целта, обектът и предметът на изследването са добре формулирани и релевантни за темата на дисертацията.

Дисертацията постига следните резултати:

1. Преведен на български език и е валидиран въпросника „Преживявания в близките взаимоотношения“ – структури на връзката (Experiences in Close Relationships – Relationship Structures), изведен от Крис Фралеј и колеги (Fraley et al., 2011), измерващ индивидуалния стил на привързаност в рамките на конкретна връзка – с партньор/приятел/родител.

2 Преведен на български език и е валидиран въпросника въпросника „Скала Модел на Инвестираност“ (Investment Model Scale), изведен от Каръл Русбълт и колеги (Rusbult et al., 1998), проучващ равнището на инвестираност, удовлетвореност и отдаденост спрямо връзката, както и качество на алтернативите спрямо партньорските взаимоотношения.

Проведено е пилотно изследване с цел валидация на надежността и факторната структура на двата въпросника за настоящия социокултурен контекст. След това е реализирано **същинското изследване**, в което респондентите са тествани в период от шест месеца три пъти, с цел проследяване на изменение и координирани промени помежду им по отношение на стила на привързаност.

7. Анализът на изводите и тяхната интерпретация имат практическа стойност за създаване на гъвкави модели за психологично консултиране и психотерапия. Дисертационният труд допринася за по-задълбоченото разбиране на динамиката на привързаността в романтичните връзки като разкрива, че въпреки относителната стабилност на конструкта, изглежда могат се наблюдават временни корегулационни процеси по отношение на различни дименсии /напр. тревожност/.

Основният фокус на проведеното дисертационно изследване е установяването на наличие на координирани промени, които настъпват с течение на времето в стила на привързаност между индивидите в една партньорска двойка. Въз основа на получените резултати от проучването, се предлага принос към развитието на теоретичната рамка на процеса на корегулация на индивидуалния стил на привързаност, очертавайки неговата роля в поддържането на диадична хомеостаза.

Дисертацията на Филипа Велкова е детайлно структурирана и обхваща широк спектър от теми. Методологията е ясно дефинирана, а инструментариумът е адекватен и стандартизиран за целите на изследването. Изводите и препоръките, направени въз

основа на получените данни, са значими за практиката на психологическото консултиране и могат да бъдат полезни за специалистите в тази област.

8. Преценка на публикациите и личния принос на докторанта

Филипа Велкова има редица публикации, свързани с проблематиката на дисертационния му труд, включително:

1. Велкова, Ф. (2024). Взаимовръзка между стил на привързаност и типичните начини на реагиране в конфликтна ситуация. *Годишник на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Философски факултет: Психология, 114*, 94–119.
2. Велкова, Ф. (2024). Психотерапевтични подходи при работа с несигурен стил на привързаност. *Българско списание по психология, 2024(2)*, 741–749.
3. Велкова, Ф. (2024). Промяна на несигурния стил на привързаност в рамките на романтичните взаимоотношения – перспективи и ограничения. *Приложна психология и социална практика - XXIII Международна научна конференция. Университетско издателство ВСУ „Черноризец Храбър”*. ISSN 1314–8397 (online), 150–154.
4. Велкова, Ф. (2024). Стабилност и промяна на стила на привързаност в зрялостта. *Сборник доклади на Националната школа за докторанти и млади изследователи в социалните науки (т. 5: Фундаментални и приложни изследвания и иновации: потенциал на социалните науки за решаване на актуални социални проблеми)*. ISSN 2683-0868 (online), 46-52.
5. Велкова, Ф. (2024, под печат). За някои базирани на теория на привързаността психотерапевтични подходи. *Докторантски четения 8/2024*. Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.
6. Велкова, Ф. (2024, под печат). Взаимовръзка между стил на привързаност и тревожност. *Сборник доклади от Четвърти национален конгрес по клинична психология с международно участие*.

Публикациите на Филипа Велкова са достатъчни и значително допринасят за развитието на разбирането на проблематиката, свързана със стиловете на привързаност при партньорски двойки и тяхната динамика.

9. Приноси.

Приемам за значими приносите на докторантката, които са в две области: теоретични и практико-приложни. **Теоретичните приноси:**

- Проведено е първото изследване за настоящия социокултурен контекст, проучващо процеса на корегулация на стила на привързаност при партньорски двойки.
- За първи път са получени данни по отношение на темата за стабилността и промяната на конструкта стил на привързаност при възрастните.
- Получени са за първи път данни относно конструктите „удовлетвореност от връзката“, „отдаденост на връзката“, „ниво на инвестираност във връзката“ и „качество на алтернативите на връзката“ в рамките на диадичната перспектива.
- Направена е валидация на въпросниците „Преживявания в близките взаимоотношения“ – структури на връзката (Experiences in close relationships-relationship structures) (Fraley et al., 2011) и „Скала Модел на Инвестираност“ (Investment Model Scale) (Rusbult et al., 1998).
- За първи път са получени данни от допълнително, проведено в рамките на докторантското обучение, проучване относно взаимовръзката между стила на привързаност и типичните начини на реагиране в конфликтна ситуация (Велкова, 2024a).

Практико-приложни приноси :

- Въпросникът „Преживявания в близките взаимоотношения“ – структури на връзката (Experiences in close relationships-relationship structures) (Fraley et al., 2011), валидиран в настоящото изследване, би могъл да бъде приложен както в широк изследователски контекст, така в психотерапевтичната работа със семейства и двойки за измервания на специфичния за конкретния партньор/родител репрезентационен модел на привързаност.
- Въпросникът „Скала Модел на Инвестираност“ (Investment Model Scale) (Rusbult et al., 1998), валидиран в настоящото изследване, може да бъде приложен от клиницистите при консултативната им работа с партньорски двойки с цел измерване на равнището на удовлетвореност, отдаденост и ниво на инвестираност във връзката.
- Описаните практически насоки за психотерапевтична работа при възрастни с нарушения на привързаността, така и представените съвременни модели за промяна на несигурната привързаност в рамките на романтичните взаимоотношения, могат да бъдат в помощ на клиницистите при работа с възрастни с несигурен стил на привързаност.

- Данните за процеса на корегулация на стила на привързаност в рамките на романтичните взаимоотношения могат да се използват като основа за изграждането на тренинги за двойки, базирани на теория на привързаността.

10. Автореферат

Представеният автореферат съответства на изискванията и отразява основните тези, направените изводи и научните постижения в дисертационния труд.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд на Филипа Филипова Велкова **съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката** и отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ.

Дисертационният труд показва, че Филипа Велкова **притежава** задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност „Психология“ като **демонстрира** качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от обсъдените по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“** на Филипа Велкова в Професионално направление 3.2. Психология, докторска програма „Клинична психология“

17.06.2025 г.

Изготвил становището: .....

Доц.д-р Миглена Кръстева-Иванова